

Religijność magiczna.

W obliczu badań nad religią naukowcy opracowali łącznie około dwieście jej definicji¹. Ogólnie rzecz ujmując religią nazwać można relację człowieka do czegoś transcendentnego (nadprzyrodzonego). Jest współtworzona przez dogmaty (prawdy wiary), normy moralne, kult i organizację². Najogólniejszym celem religii jest natomiast dostąpienie szczęścia³. Niezależnie od przyjęcia bądź odrzucenia prawdziwości konkretnej religii, jej rola w życiu ludzi jest nie do przecenienia. Dość powiedzieć, że według przeprowadzonych w 2012 roku badań WIN-Gallup International, 59% populacji światowej określiło siebie jako osobę religijną⁴.

W obliczu tego warto zastanowić się nad genezą religijności człowieka. Odpowiadając na tę kwestię, psychologia religii proponuje różne rozwiązania, wśród których powinno wyróżnić się tzw. instynkt religijny (szukanie predyspozycji do religijności), przekaz treści religijnych przez autorytety oraz zaspokajanie potrzeb⁵.

Życie religijne człowieka, tak jak całe życie w ogóle, jest wypadkową przemian i rozwoju. Zasadniczo okresy rozwojowe religijności człowieka można podzielić na dziewięć etapów:

1. areligijność (0–1 r. ż.),
2. początki religijności (2-3 r. ż.),
3. religijność magiczna (4-7 r. ż.),
4. religijność autorytarno-moralna (8-12 r. ż.),
5. kształtowanie się religijności autonomicznej (13-17 r. ż.),
6. kształtowanie się religijności autentycznej (18-25 r. ż.),
7. stabilność religijna (25-40 r. ż.),
8. dojrzałość religijna (40-65 r. ż.),
9. religijność eschatologiczna (od 65 r. ż.)⁶.

Religijność należy do normalnego czynnika rozwoju dziecka. Według Cz. Walesy powstaje ona w wyniku interakcji międzyludzkich oraz wrażliwości na takie czynniki, jak dobro i piękno⁷.

W okresie dzieciństwa istotną rolę odgrywa etap religijności magicznej. Zasluguje on na szczególną uwagę ze względu na fakt, iż można go określić właściwą religijnością dziecięcą. Wcześniej bowiem religijność polega głównie na naśladowaniu. Około trzeciego roku życia pojawia się zainteresowanie religią, wyrażone poprzez zadawanie pytań.

1 M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 19.

2 Tenże, *Religia*, [w:] *Leksykon teologii fundamentalnej*, s. 1013.

3 W. James, *Doświadczenie religijne*, s. 92.

4 *Global Index of Religiosity and Atheism*, s. 2.

5 S. Kuczkowski, *Psychologia religii*, s. 33-37.

6 Tamże, s. 60.

7 Cz. Walesa, *Rozwój religijności dziecka*, s. 99.

Samą fazę religijności magicznej można podzielić na dwa podetapy: religijność fantazyjną oraz realistyczną. Religijność fantazyjna występuje u osób między czwartym a piątym rokiem życia. W fazie tej dziecko, w wyniku zdobytej wiedzy, tworzy własny obraz świata. Jest on jednak mało zróżnicowany. Świat dziecka jest wypełniony fantastycznymi stworzeniami i wydarzeniami, personalizowanymi przedmiotami, roślinami i zwierzętami. W modlitwie dziecka mogą wówczas współwystąpić różnego typu cudowne stworzenia⁸. Ze względu na fakt, iż dziecko w tym wieku traktuje swoje otoczenie jako predestynowane do zaspokajania jego potrzeb, Bóg spełnia dla niego rolę kogoś, kto jest najsilniejszy i natychmiastowo może spełnić wszystkie pragnienia. Toteż w modlitwie dziecka dominują prośby, które jego zdaniem mogą się spełnić w magiczny sposób⁹. Jest to związane z faktem, iż dziecko ma świadomość, że za pewnymi jego zachowaniami stoją konkretne reakcje dorosłych, na przykład na płacz, przymilanie się i tak dalej. Dziecko przenosi te zachowania w sferę religijną, będąc przekonanym, iż słowne wyrażenie pragnień wpłynie na Boga. Jest przekonane ponadto, iż skuteczność takiej modlitwy będzie zapewniona poprzez odmówienie jej z dużą dokładnością bądź w określonym porządku.

W fazie religijności realistycznej, występującej między szóstym a siódmym rokiem życia, dziecko zaczyna stawać się naiwnym realistą. W jego zachowaniu pojawia się wola czynienia spontanicznych aktów religijnych¹⁰. Przy założeniu ukształtowania w dziecku prawidłowego obrazu Boga, dziecko przechodzi w okres regularnej modlitwy, dokonywanej o stałej porze. Charakterystyczna jest również możliwość przypominania przez dziecko o konieczności modlitwy osobom dorosłym¹¹.

Za kształtowanie religijności w tym okresie odpowiedzialni są w pierwszej kolejności rodzice. Z tego powodu rodzice, chcąc przekazać dziecku prawdziwy obraz Boga, powinni wytłumaczyć mu, iż nie jest On czarnoksiężnikiem, który spełnia wszystkie zachcianki¹². Powinnością rodziców jest również zróżnicowanie modlitwy, co winno wszakże odbywać się stopniowo. Należy zauważyć w tym miejscu, iż przeakcentowanie modlitwy przebiegalnej może łączyć się z wytworzeniem fałszywego obrazu Boga, jako że dziecko każde nieposłuszeństwo będzie widzieć jako grzech, za który Bóg ześle na niego karę¹³. Zdaniem M. Leist należy ograniczyć również krótkie, rymowane modlitwy¹⁴. W starszym wieku (ok. 6 roku życia) rodzice mogą wprowadzić tradycyjne modlitwy (na przykład Modlitwę Pańską), jednak na zasadzie

8 R. Pomianowski, C. Walesa, *Dziecko. Rozwój religijny*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, kol. 531.

9 S. Kulpaczyński, *Katechetyczna dydaktyka modlitwy*, s. 138-139.

10 Cz. Walesa, *Psychologiczna analiza rozwoju osobowości człowieka ze szczególnym uwzględnieniem pierwszych okresów jego ontogenezy*, [w:] Z. Chlewiński (red.), *Psychologia religii*, s. 150.

11 M. Leist, *Pierwsze kroki ku Bogu*, s. 17-18.

12 S. Kulpaczyński, *Katechetyczna dydaktyka modlitwy*, s. 138-139.

13 E. Osewska, *Katecheza w rodzinie dzieci od 2 do 6 lat na przykładzie parafii Podwyższenia Krzyża św. w Bargłowie*, s. 19.

14 M. Leist, *Pierwsze kroki ku Bogu*, s. 10-13.

stopniowości. Wprowadzenie tych modlitw na wcześniejszym etapie życia może spowodować powstanie błędów w modlitwie dziecka, które będą utrwalone przez długi okres, a zbyt częste ich powtarzanie może dziecko zniechęcić¹⁵.

Poza modlitwą w wieku przedszkolnym występują inne istotne przejawy religijności. Należy w tym miejscu wymienić świadomość religijną dziecka, opartą na zdobytych wiadomościach, umiejętnościach i poglądach. To z kolei determinuje charakter zadawanych przez dziecko pytań, a także ma odzwierciedlenie w znakach i gestach religijnych. Do tych ostatnich można zaliczyć proste decyzje religijne („dobre uczynki” w okresie Adwentu i Wielkiego Postu) czy różne formy miłosierdzia. Kolejnym przejawem religijności dziecka jest więź z wierzącymi, szczególnie rodzicami. Ma to odbicie we wspólnych modlitwach, ale również wspólnym uczęszczaniu na nabożeństwa¹⁶.

W pracy wykazano, iż w okresie religijności fantazyjnej Bóg spełnia dla dziecka rolę czarnoksiężnika. Obraz Boga w fazie religijności realistycznej jest natomiast ściśle związany z rodzicami. Po pierwsze, dziecko wyobraża sobie Boga jako postać zantropomorfizowaną, która wygląda i w pewnych sytuacjach zachowuje się jak człowiek (na przykład spożywa pokarm)¹⁷. Poza takim, a nie innym wyobrażeniem Boga, religijność dziecka nacechowana jest tak zwanym antropomorfizmem uczuciowym. Wzorem Boga są dla dziecka rodzice – a więc rzeczywistość empiryczna. Szczególną rolę dla dziecka odgrywa w tym okresie ojciec, który uosabia wyższy porządek życiowy, mądrość, siłę, wiedzę. Jeżeli ojciec będzie dla dziecka dobry, to wytworzy ono pozytywny obraz Boga, w przeciwnym wypadku Bóg, podobnie jak ojciec, będzie w oczach dziecka zły¹⁸.

Podsumowując, na początku omawianego okresie występują takie cechy, jak ożywienie otoczenia i utożsamienie się z nim czy interesowność modlitwy. Z tego powodu W. Gruehn określił religijność tego etapu rozwojowego jako religię pogańską mimo form chrześcijańskich¹⁹. W drugim etapie religijności magicznej następuje rozwój religijny dziecka, przejawiający się między innymi regularnością religijną. Ze względu na tworzenie fałszywego obrazu Boga rodzice ponoszą odpowiedzialność za prawidłowy rozwój religijny.

Bibliografia

- *Global Index of Religiosity and Atheism*,
http://www.wingia.com/web/files/richeditor/filemanager/Global_INDEX_of_Religiosity_an

15 H. Wistuba, *Wychowanie religijne małego dziecka w rodzinie*, s. 210.

16 Cz. Walesa, *Rozwój religijności dziecka*, s. 104-107.

17 R. Pomianowski, C. Walesa, *Dziecko. Rozwój religijny*, kol. 570.

18 W. Szewczyk, *Rozumieć siebie i innych*, s. 248.

19 W. Gruehn, *Religijność współczesnego człowieka*, s. 348.

d_Atheism_PR__6.pdf (dostęp 2.02.2017).

- Gruehn W., *Religijność współczesnego człowieka*, Warszawa 1966.
- James W., *Doświadczenie religijne*, tłum. Hempel J., Kraków 2012.
- Kuczkowski S., *Psychologia religii*, Kraków 1993.
- Kulpaczyński S., *Katechetyczna dydaktyka modlitwy*, Lublin 1989.
- Leist M., *Pierwsze kroki ku Bogu*, Warszawa 1979.
- Łukaszyk R. i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1995.
- Osewska E., *Katecheza w rodzinie dzieci od 2 do 6 lat na przykładzie parafii Podwyższenia Krzyża św. w Bargłowie*, Lublin 1987.
- Rusecki M. i in. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków 2002.
- Rusecki M., *Traktat o religii*, Warszawa 2007.
- Szewczyk W., *Rozumieć siebie i innych. Zarys psychologii*, Tarnów 1998.
- Walesa Cz., *Psychologiczna analiza rozwoju osobowości człowieka ze szczególnym uwzględnieniem pierwszych okresów jego ontogenezy*, [w:] Chlewiński Z. (red.), *Psychologia religii*, Lublin 1982.
- Walesa Cz., *Rozwój religijności dziecka*, „Roczniki Filozoficzne”, 42 (1994), z. 4.
- Wistuba H., *Wychowanie religijne małego dziecka w rodzinie*, [w:] Adamski F. (red.), *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, Kraków 1984.